

ABDÜLHAK ŞİNASI HISAR'IN ŞİİR ANLAYIŞI VE ELEŞTİRİSİ

ALENA ĆATOVIĆ¹

Özet

Edebiyat tarihlerinde genellikle “yazar” sıfatıyla tanınmış olan Abdülhak Şinasi Hisar’ın zamanında pek ilgi çekmeyen ve çeşitli dergilerde çıkan edebiyat üzerine yazıları, eleştiri türüne yaklaşmaktadır. Bu yazılarında şiire gösterdiği özel ilgi göze çarpmaktadır. Süreli yayınlarda yayımladığı metinlerle birlikte *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* adlı şiir antolojisi ve *Ahmet Haşim- Yahya Kemal’e Vedâ* adlı kitabında, eski zamana, kültüre ve şiire ilgi duyan Abdülhak Şinasi Hisar’ın ortaya koyduğu görüşler, geleneğe dönük olan sanat ve edebiyat anlayışından kaynaklanmaktadır ve bu anlayışıyla uyum içerisindedir. Hisar’ın eleştiri türüne yaklaşan bu yazılarında öznel ve “şairane” ifadeler, onu modern anlamda bir eleştiri yapmaktan uzaklaştırıyor olsa da, yazarın edebiyata bakışı ve değerler sistemi konusunda önemli ipuçları vermektedir. Bu yazılarında edebî türler arasında belli sınırlar gözetmeyen Hisar’ın “edebiyat” düşüncesi nitelikli üslûba sahip olan tüm yazıları kapsamaktadır. Türk edebiyatının modernleşmesinin getirdiği yenilikleri bir türlü kabul etmeyen yazarın estetiği geleneksel çerçevede kalmıştır. Eserlerinde Türk medeniyetin ürünlerini ve edebiyat geleneğini yansıtan Hisar’ın “otantik” bir edebiyatçı olarak Türk edebiyatında ve edebiyat eleştirisinde özel bir yeri vardır.

Türk edebiyatının 20. yüzyılın ilk yarısında ün kazanan yazarlardan Abdülhak Şinasi Hisar, bu yıl ölümünün 50. yıldönümünde anılıyor. Bu münasebetle onu tekrar gündeme getirmek ve yazarlığının gölgesinde kalmış olan eleştirmen kimliğini değerlendirmek aydınlatıcı olacaktır. Nitekim Hisar’ın süreli yayınlarda çıkan eleştiri yazıları yaşamı boyunca ortaya koyduğu düşünce ve sanatının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu çalışmada ise özellikle şiir üzerine yazdıkları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Abdülhak Şinasi Hisar, eleştiri, roman, kurmaca

THE IDENTITY OF ABDULHAK ŞİNASI HISAR AS LITERARY CRITIC

Abstract

This year is 50th anniversary of death of Abdülhak Şinasi Hisar. That is the reason why many of cultural activities have been organized in order to remember

¹ Doç.Dr., Saraybosna Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Doğu Dilleri Bölümü, alenacatovic@yahoo.com

this important writer in Turkish literature of 20th century. In history of Turkish literature Abdülhak Şinasi Hisar is known as a “writer” but he had many writings on literature that can be closely identified with literary criticism. These writings were not an object of the great interest in his time. However they are important information about his system of values and his view towards literature. Specially his writings about novel can be evaluated in a sense of modernism and pre-modernism. In this paper Bakhtin’s texts about epic and novel will be taken as a theoretical frame.

Key Words: Abdülhak Şinasi Hisar, criticism, novel, fiction

Hisar’ın Yazar ve Eleştirmen Kimliği

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının 1930’lu yıllarında sesini duyurmaya başlayan Abdülhak Şinasi Hisar’ın yapıtları, hem biçim hem de içerik açısından geçmişe ve geleneğe bağlı kalarak dönemin egemen edebiyat anlayışından ayrılır. Modern Türk edebiyatı tarihlerinde, 1888 yılında doğan ve bir yirminci yüzyıl yazarı olan Hisar’ın modern yazarlar kuşağına yerleştirmek eğilimi ne kadar sık görülüyorsa da, onun sergilediği estetik anlayışı, aslında edebiyatın geçmişinden hiçbir zaman kopmamıştır.

Abdülhak Şinasi Hisar, 19. yüzyılın sonunda, İstanbul’da, dönemine göre zengin bir kültüre sahip, edebiyata karşı özel ilgi besleyen bir ailede doğmuştur. Hisar’ın babası Mahmut Celâlettin Bay, dergicilik ve basımla uğraşıyor, *Hazine-i Evrak* adlı edebî dergiyi yayımlıyordu. Bu dergide Abdülhak Hamid, Ziya Paşa ve Recaizâde Ekrem gibi dönemin en önemli şairlerinin şiirleri yer alıyordu. Hisar’ın çocukluğu Rumelihisarı, Çamlıca ve Büyükkada’da geçmiş, akraba ve aile dostları arasında dönemin kültürlü ve edebiyatçı çevreleri sıkça bulunmuştu. Özellikle Osmanlı son dönemin ünlü kadın şairlerden Nigâr Binti Osman’ın düzenlediği edebî toplantılar ve tartışmalar yazar üzerinde büyük etki yaratmış, bu ortam, ilk çocukluk yıllarından itibaren Hisar’ın ilgisini edebiyata yönlendirmiştir. Hisar’ın kardeşi Selim Nüzhet Gerçek de bu edebî çevrelerde büyüyerek yaşamı boyunca edebiyattan uzaklaşmamış, Türk tiyatrosu, matbaacılık ve gazetecilik üzerine yapıtlar vermiştir.

Yaşamı boyunca ilk gençlik yıllarındaki deneyimlerin etkisinde kalan Hisar, edebî yapıtlarında, eski İstanbul’un semtlerinde ve adalarda geçen günleri sık sık

çocuk perspektifinden konu edinmektedir. Bu yüzden edebiyat tarihçileri, yazarın yapıtlarından yola çıkarak yaşamı ve çocukluğuyla ilgili bazı saptamalarda bulunmaktadırlar. Ancak Hisar'ın otobiyografi niteliği taşıyan yapıtlarında bir ölçüde yer alan kurmaca payı düşünüldüğünde, bu yapıtlarda yaşamıyla ilgili saptamalar yapılırken son derece dikkatli davranmak gerekir. Öte yandan, Hisar'ın yapıtlarına bakarak onun edebî kişiliği ve yazarlığı hakkında olduğu gibi edebî zevki, tercihleri ve anlayışı konusunda da bilgi edinmek olanaklıdır. Hisar'ın edebiyat konusundaki analiz ve tercihleri uzun süre edebiyat çevrelerinde bulunması ve aynı zamanda eski edebiyat ve Avrupa edebiyatı konusundaki gelişmeleri takip etmesi sonucu oluşmuştur. Bu süreç, çocukluğundan başlayarak Galatasaray Lisesi'nde geçirdiği yıllar ve daha sonra Paris'e kaçıp Ecole Libre des Sciences Politiques'te okuduğu sıralarda yoğunlaşmıştır. Hisar, Paris'te görüştüğü Yahya Kemal gibi edebiyatçılarla edebiyata ilişkin fikir alışverişinde bulunarak onların düzenledikleri kongrelere katılmaya başlamıştır. Edebî yazarlığına Türkiye'ye döndükten sonra *Dergâh* dergisinde ilk yayımladığı şiirlerle başlayan Hisar, kısa bir süre sonra şairliği bırakıp bir yandan çeşitli dergilerde eleştiri ve edebiyat üzerine yazılar yazarak, diğer yandan da anılarını ve sonradan kitaplaşmış yapıtlarının tefrikalarını yayımlayarak yazarlığa devam etmiştir. Ancak yazarın ileri yaşta ortaya koyduğu ve *Fahim Bey ve Biz* adıyla kitaplaşan ilk eseri, 1941 yılında çıkmıştır. Bu eseriyle sesini geniş bir kitleye duyuran yazarın daha sonra diğer eserleri de peşpeşe kitap hâlinde yayımlanmıştır: *Boğaziçi Mehtapları* (1942), *Çamlıcadaki Eniştemiz* (1944), *Ali Nizamî Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği* (1952), *Boğaziçi Yalıları* (1954), *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* (1955), *Geçmiş Zaman Köşkleri* (1956), *Geçmiş Zaman Fıkraları* (1958), *İstanbul ve Pierre Loti* (1959), *Yahya Kemal'e Vedâ* (1959) ve *Ahmed Hâşim – Şiiri ve Hayatı* (1963).

Edebiyat tarihçileri ve eleştirmenler, Hisar'ın yapıtlarını türlerine göre ayırmak ve gruplandırmakta zorluk çekmişlerdir. Ancak Hisar'ın *Çamlıcadaki Eniştemiz* (1944), *Ali Nizamî Beyin Alafrangalığı ve Şeyhliği* (1952) ve *Fahim Bey ve Biz* (1941) adlı yapıtlarını, geleneksel anlatı özellikleri taşıyor olsalar da, çoğu eleştirmen tarafından roman türüne yerleştirilmiştir. Hisar'ın, çocukluk anılarını, eski İstanbul'un özellikle Boğaziçi'nin güzellikleri, gelenekleri ve yaşayış tarzından esinerek yazdığı *Boğaziçi Mehtapları*, *Boğaziçi Yalıları* ve *Geçmiş Zaman Köşkleri* adlı eserleri, bu kitaplar hakkındaki eleştirilerde “anı” olarak değerlendiriliyor.

Yazarın anı niteliği taşıyan *İstanbul ve Pierre Loti* adlı eseri yanında ünlü şairlerin yaşam ve şiirleriyle ilgili anı ve düşüncelerini orataya koyan, ilk önce iki ayrı kitap olarak çıkmış ve sonradan Ötüken Neşriyat tarafından 1979 yılında bir kitap hâline getirilmiş olan *Ahmet Haşim- Yahya Kemal'e Vedâ* adlı yapıtı, yazarın şiir anlayışını ortaya koymakta önemli ipuçları içermektedir. Eski zamana, kültüre ve şiire ilgi duyan Abdülhak Şinasi Hisar, eski şiir ve fıkraları *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* ve *Geçmiş zaman Fıkraları* adlı antolojilerinde derlemiştir. Bunların yanısıra Hisar'ın çeşitli dergilerde kitap tanıtımı, eleştiri, anı gibi türlerde yazıları da edebiyat anlayışını ortaya koymakta ve yazarlığının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın eserlerinin moderniteye karşı bir direniş gösteren özellikleri, kendi oluşturduğu ve geleneğe dönük olan sanat ve edebiyat anlayışından kaynaklanmaktadır ve bu anlayışıyla uyum içindedir. Hisar'ın, çocukluğundan itibaren edebiyata duyduğu ilgi ve merak, bu konuda birikim edinmesi ve 1921'den başlayarak *Ağaç*, *Dergâh*, *Milliyet*, *Türk Yurdu*, *Ulus* ve *Varlık* gibi dönemin önemli dergi ve gazetesinde eleştiri yazıları yazması, onun özgün edebiyat anlayışını yaratan bir olgunlaşma süreci olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden yapıtları üzerinde yapılan araştırma ve değerlendirilmelerde Hisar'ın bu yazılarda ortaya koyduğu fikirler ve değerler sistemi, eleştirmenler tarafından en önemli ipuçları sayılmalıdır. Moderiteye karşısında gelenekçi bir sanat anlayışı ortaya koyan ve bunu yapıtlarına yansıtan Hisar, önce “yazar”, sonra “eleştirmen” sıfatları ile tanınmıştır. Hisar'ın eserlerinin geleneksel ve modern edebiyat karşısındaki yerini belirlemek, onun yaratıcılığı hakkında aydınlatıcı bir araştırma konusu olacaktır. Hisar'ın dile getirdiği söylem ve sergilediği üslûp özellikleri ancak bu çerçevede anlamlandırılabilir.

Abdülhak Şinasi Hisar, yazdığı ilk eleştiri yazılarında, çok dikkatli okuyan, yazıların üslûbuna önem veren, aruz ve dizgi yanlışalarını, acele ve ihmalle yazılan kitapları sırt bir biçimle eleştiren biri olarak karşınıza çıkıyor. Eleştiri yazılarıyla yazarlığa başlayan Hisar, makalelerinde eleştiri anlayışından da bahsediyor ve edebiyat eleştirmeninden beklentilerini şöyle dile getiriyor: “Hakikî ve samimî münekkid, yazanlar arasında, en iptidaî olanları değil, en sanatkâr olanların itibar ve tasvibini kazanmaya çalışarak okuyan karîlerini daha ince bir gözle görmeğe, daha iyi bir zevkle düşünmeye davet eder.”(1955:470). Ancak Hisar'ın eleştirmek üzere ele aldığı yapıtla arasında her zaman en seçkin olanları değil, edebiyat konusundaki

yüksek ölçütlerine pek cevap vermeyen kitapları seçtiği oluyor. Özellikle edebî nitelikleri olmayan ve ticarî boyut kazanan yapıtlar üzerine yazarken son derece olumsuz ve sert eleştirilerden kaçınmıyor. Abdülhak Şinasi Hisar, Milliyet gazetesinde Kemalettin Şükrü'nün *Namık Kemal- Hayatı ve Eserleri* adlı kitabı üzerine yazdığı eleştirisinde bu yazarın yapıtında segilediği yaklaşımı şöyle değerlendiriyor:

O bilâkis “vulgarization” mahiyetinde neşriyat ile tanınmış olanı yazıcılık işinden ziyade kitapçılık işini yapmak ister ve edebiyatın san'atından ziyade ticaretinden zevk alır gibi görünen bir muharrirdir. Nasıl ki bu kitabı da filvaki edebiyat ve “dökümentasyon” noktai nazarından hiç bir kıymeti olmayan ve sırf “vulgarization” mahiyetinde kalan bir eserdir. (1931:4)

Bu eleştiride sert sözlerden çekinmeyen Hisar, diğer yazılarında da edebiyatın en “iptidaî” ve kendi yüksek sanat anlayışına uymayan yapıtlarını ele alıyor. Bu tür eserler üzerinde yazarken sıkça ironik ve alaycı bir ton sergiliyor. Abdullah Cevdet'in *Karlı Dağdan Ses* adlı şiir kitabından bahsederken olumsuz yargılarını pekiştiren alaycı benzetmelerde bulunuyor:”Şairin ekser mısraları o kadar dolu ve gıcık ki bir sanat gayesiyle değil nakil sebebiyle yüklenmiş göç arabasına benziyor ve içlerinde bazı kocaman eşyalar sallanarak üstümüze düşecekmiş gibi geliyor”(1931:4). Hisar'ın yaşadığı dönemde yayımlanmış edebî yapıtlar arasında onun seçici ve üslûpçu edebiyat zevkine uyacak olanlar çok zor bulunur. Hisar eleştiri yazılarında edebî eserlere her zaman çok titiz bir gözle bakmaktadır. Bir yapıtta görülen dikkatsizlikler, vezin ve dizgi yanlışları Hisar'ın gözünden kaçmıyor, eleştirilerinde özellikle yurgulanıyor.

Bu bağlamda Abdülhak Şinasi Hisar'ın eleştiri yazıları arasında, özellikle 1921 yılından 1963 yılına kadar çeşitli dergilerde yayımlanmış şiir üzerinde makaleleri, *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* adlı Divan şiir antolojisi ve *Ahmet Haşim-Yahya Kemal'e Vedâ* adlı kitabı incelenmek onun edebiyat anlayışı ortaya konmaya çalışılmak ayınlatici olacaktır. Böylece de, yazarın şiir analizi ve bu tür üzerine görüşleri saptanacak ve bu görüşler modernite-gelenek çerçevesinde değerlendirilecektir. Aynı zamanda yazarın şiir üzerine yazılarında sergilediği, kimi

zaman modern eleştiri üslûbundan oldukça uzak kalan, “şairane” ve geleneksel olarak değerlendirilecek üslûp özelliklerine değinilecektir.

Şiir Anlayışı

Abdülhak Şinasi Hisar’ın edebiyata Dergâh dergisinde yayımladığı şiirlerle başladığı ve yaşamı boyunca şiir konusunda yazdıkları göz önünde bulundurulursa onun şiire karşı özel bir ilgi beslediği anlaşılır. Şiirin onun özel ilgi alanı olması, *Ahmet Haşim -Yahya Kemal’e Vedâ* adlı kitabında da görülebilir. Ahmet Haşim ve Yahya Kemal, Hisar’ın Galatasaray Lisesi’nden ve Paris’te geçirdiği ilk gençlik yıllarından beri yakından tanıdığı ve sevdiği şairlerdir. Onların biyografilerini yazarken anılara ve övgülere çok sık yer vermesi, yazarın şiir yaklaşımından özel zevk ve duygularının ön plânda olduğunu gösteriyor. Sonradan *Ahmet Haşim - Yahya Kemal’e Vedâ* adıyla Ötüken Neşriyat tarafından 1979 yılında bir kitap hâline gelen Ahmet Haşim ve Yahya Kemal üzerine yazıları daha önce *Yahya Kemal’e Vedâ* (1959) ve *Ahmed Haşim Şiiri ve Hayatı* (1963) adları altında iki ayrı kitap olarak basılmıştır. Hisar’ın, Yahya Kemal’in ölümünden sonra çıkan *Yahya Kemal’e Vedâ* kitabında sergilediği öznel yaklaşımdan Peyami Safa şöyle bahsediyor:

Bu kitabın Yahya Kemal’i muharririn hususî sohbetlerinde anlattığı şaire pek benzemez. Anlaşıyor ki Abdülhak Şinasi beyin hâtıraları ölümün sansüründen geçmiştir. Bunu tabii görmek mümkündür. Abdülhak Şinasi’nin hakşinalığından ziyade dostluğuna bağlı ve kökleri akıldan ziyade kalbde yer alan değer hükümlerini ciddi bir edebiyat tenkidi diye kabul etmek şart değildir. (Safa, 1959:6)

Ancak Hisar’ın *Ahmet Haşim -Yahya Kemal’e Vedâ* adlı kitabında duygusal sözlerin yanında zaman zaman kendi şiir anlayışı ve o dönemde Türk şiirinde görülen gelişmeler konusundaki önemli düşüncelerini de bulabilmek mümkün. Hisar’ın eski Türk edebiyatını çok iyi bildiği, Avrupa’daki şiir düşüncesinin gelişiminden, özellikle Fransız sembolistlerinin ‘saf şiir’ düşüncesinden haberdar olduğu ve Haşim ile Yahya Kemal’in şiirlerini bu çerçeveye yerleştirmeye çalıştığı görülüyor. Hisar’ın, Ahmet Haşim’in şiirinden bahsederken bir şiirde iki dizenin yer değiştirmesinin şiir için ne kadar önemli olduğunu vurguluyor olması onun dil, müzik ve ahengi şiir tanımlayan öğeler olarak algıladığını gösteriyor.

Abdülhak Şinasi Hisar bu kitabında şairi şöyle tanımlıyor: “Şairler mantık ve muhakeme ile tahlil ve hükün edenler değil, hadesleriyle, hassasiyetleriyle hissedeni, lisanlarının âhenkleriyle ve musikileriyle ifade ihsas etmesini bilenlerdir,, (1979:150) Aynı zamanda burada Hisar'ın ahenk ve duygulara dayanan şiir ile düşünce ve anlam üzerine kurulan düzyazı arasında bir ayrım yapmış olduğu görülebilir.

Hisar, zaman zaman modern şiir düşüncesine uygunluk gösteren görüşler de sergilemektedir. Ona göre iki tür edebiyat vardır: birisi şiir ya da tegannî edilen edebiyat, diğeri ise düzyazı biçiminde kaleme alınan edebiyattır. Şiiri 'tegannî edilen edebiyat' olarak tanımladığı ve 'tegannî' sözcüğünün makamla okunma anlamına geldiği göz önünde bulundurulursa Hisar'ın şiir ile musiki arasında bir bağlantı kurduğu açıktır. Özellikle Ahmet Haşim'in şiirlerini incelerken yazarın şiir dili ve nesir dilini birbirinden ayırması dikkat çekiyor. „Felsefenin muayyen ve bâriz lisanı şiire girmez“ diyen Hisar, öğretici, net bir anlam ve mesajın şiirde olmaması gerektiğini şöyle vurguluyor:

Şiirin ahlâkî, felsefî, hikemî hattâ sadece vazih ve billûrî olmasını istemek onun rolünü kabul etmek istememek, yani şiiri sevmemek, inkâr etmek olur. Zira şiir, bizzat musiki gibi, fikrin ve felsefenin şuuraltımız içinde aksi sedası yahut devamı demektir. (1979:147)

Hisar için düzyazı, anlama ve açık söyleme dayanırken şiir her zaman müzik, zevk ve duygulara bağlanır. Hisar'ın diğeri yazılarına bakıldığı zaman bu düşüncesinde tutarlı kaldığı görülüyor. *Ahmet Haşim -Yahya Kemal'e Vedâ* kitabından önce yazdığı “Victor Hugo ve *Legende des siecles*” başlıklı makalesinde de şiirin düşünce üzerine kurulmuş olmadığını söyleyerek onun temelinde müziğin yattığını söylüyor: “Fakat şairlerin fikirlerini pek ciddiye alarak iyice tarayacak olursak çok kere elimizde hemen hemen hiç bir şey kalmaz. Asıl görülen ihtişamlı ve çalgılı bir dekordur. ‘Bakî kalan bu kubbede bir hoş sedâ imiş!’”(1943:344). Müzik ile şiir arasında kurulan ilişki ve şiirin özel dile sahip olduğu düşüncesi modern Türk edebiyatında Yahya Kemal Beyatlı'yla ortaya çıkıyor. Beyatlı, şiirin bir anlamı iletmeye değil ‘derunî âhenk’e ‘tınnet’e dayandığına ilişkin görüşlerini “ Şiirde Musiki,, başlıklı makalesinde ortaya koyuyor. Hisar'ın aynı görüşleri paylaştığı şiir

üzerine yazılarında da görüldüğü için bu konuda Yahya Kemal'den etkilendiği düşünülebilir.

Hisar, eleştiri yazılarında şiirin başarılı olup olmadığını değerlendirirken şiirin âhengini temel ölçüt olarak belirtiyor. Bunun bir örneğini Abdullah Cevdet'in şiir kitabı üzerine yazdığı eleştiri yazısında görmek olanaklıdır. Hisar bu ölçüte uyararak bu şairi başarısız buluyor: “Şiir cümlesi, yani mısra duyacağı bir ahenk olmalıyken onda bunu duyamıyoruz. Yahut ahenk hususunda biz onun zevkine iltihak ve iştirak etmiyoruz. İşte onun için o bizce ifade ve ihtisas kudreti zayıf kalan bir şairdir,, (1931:4) Hisar, Abdullah Cevdet'in şiir dilini ile düzyazı diline yaklaştırdığı için olumsuz değerlendirmelerde bulunurken şiir dili ile düzyazı dili arasında kurduğu ayırım konusunda tutarlılık gösteriyor. Hisar, şairin sergilediği üslup özelliklerini kendi şiir anlayışına uygun bulmadığı için onu alaycı bir benzetmeyle eleştirmekten çekinmiyor: “ Şairin kıt'alarında yakışan bir lisanıdır. Fakat her halde şiire yakışan lisan bu değil. İhtimal ki şiir bu telegraf üslubundan kaçıyor.,, (1931:4)

Abdülhak Şinasi Hisar için şiirin her zaman özel ilgi alanı ve şairliğin üstün bir 'meslek' olduğu görülüyor. Onun şairlik konusunda görüşleri de son derece romantik bir çerçeve çizmektedir. Hisar şair tanımını şöyle dile getiriyor:

Şair nedir, kimdir? Bu suale muhtelif cevaplar verilebilir ve şair başka başka suretlerle izah edilebilir. Meselâ eminiz ki şair tamamen bizim gibi muhakeme etmeyen, görmeyen ve söylemeyen, başka türlü düşünen, sezen, fakat duyduğunu ihsas etmesini, hissini bize sirayet ettirmesini bilen bir sanatkâr. (1943:346)

Hisar'ın bu şair tanımını biraz belirsiz kalıyorsa da onun sanatkârlık üzerinde ısrar ettiğini gösteriyor. Ancak Hisar'ın başka yazılarındaki şairliğe dair düşünceleri son derece öznel. Bu yazılarda Hisar, şairi sıkça sıradışı yeteneklere ve üstün ifade gücüne sahip bir sanatçı olarak betimliyor.

Şair gibi şiirin de Hisar'ın sanat anlayışında öznel ve ayrı bir yeri vardır. Hisar'ın bu konudaki görüşlerine *Varlık* dergisinde 1934 yılında çıkan ilk yazıları arasında yer alan Abdülhak Hamit ile ilgili yazısında da rastlıyoruz: “Bir şairin ruhu ilahî bir makam değil midir? Belânın karanlık elleriyle açıp girdiği bu yerden bize

Güneş gibi nur dökülür. Bir güneş ziyası ve sütunu: ve biz içinde aydınlattığı zerrelere dönen âlemlerini görüyoruz. ” (1934:215).

Hisar’ın bütün yazdıklarından şiiri üstün bir sanat olarak gördüğü ve onu ilahî boyutlara yücelttiği görülüyor. Bunun yanı sıra Hisar için şiir, her zaman özel zevklere göre belirlenen ve yönlendirilen bir sanat alanı olmuştur.

Abdülhak Şinasi Hisar, *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* adlı antolojisini, 15. ve 20. yüzyıllar arasında yazılmış aşka dair mısra ve beyitlerden seçerek oluşturduğu kitabın önsözünde söylüyor. Ancak bu şiir antolojisinin derlenmesinde özel tercih ve duyguların belirleyici etkenler olduğu göze çarpmaktadır. Belki de, Hisar’ın Fuzûlî’nin “Aşk imiş her ne var âlemde, İlm bir kıl ü kâl imiş ancak!”, ünlü beytiyle antolojisini başlatması; yazarın beğenilerinin, bilimsel bakış açısının önüne geçtiği göstermektedir.

20. yüzyılın ünlü şairlerinden Turgut Uyar, “Bir-Seçmeler-Kitabı,, başlıklı makalesinde Hisar’ın bu kitapta hiçbir ölçüt izlemediği için dağınık bir şiir antolojisi ortaya koyduğunu söylüyor. Uyar, *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* derlemesini Hisar’ın bütünlüklü beyitlerden sadece bir mısraya yer verdiği ve bu mısraları tamamen öznel kaygılarına göre sıraladığı için başarısız olarak değerlendiriyor. Turgut Uyar, Hisar’ın yetkin bir derlemeci olduğuna dair eleştirilerini şöyle dile getiriyor:

Hiçbir yöntem, hiçbir ilkeye tutulmadan, divan şiirimizden rastgele beyitler mısralar almış. Kitapta bütün kaygı, bu beyitleri, bu mısraları anlamlarına göre bir takım bölümlere ayırmak olmuş. İyi bir kitap sayılmaz. Sanki A. Şinasi Hisar, gençliğinden bu yana, yahut çocukluğundan, kendi şiir defterine yazdıklarını toplamış kitaba almış. (1957:21)

Ancak Hisarın şiiri seçerken nasıl bir ölçü izlediği konusundaki açıklamasına bakılırsa onun derli toplu, titiz ve okur için aydınlatıcı bir seçme yapmayı amaçlamadığı anlaşılıyor. Hisar’ın kenisi de, kitabın önsöz bölümünde antolojisini hazırlarken kendi zevk ve beğenisinden başka kıstaslara dayanmadığını söylüyor: “Bu küçük kitap bir zevk ve tesadüf mahsulüdür; bu beyitler ve mısralar, gençliğimden beri tesadüfen okumuş, beğenmiş, sevmiş ve kaydetmiş olduklarıdan

ibarettir” (1955:17). Yazar bunları açıkça söylerken onun antolojideki şiir seçiminde daha üstün bir kaygı aramak yersiz olur.

Öte yandan, “Divan şiiri antolojisi” olarak adlandırılan bu kitapta Ahmet Haşim, Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret, Recaîzade Ekrem, Yahya Kemal ve Abdülhak Hamit’in bir arada yer alması okuyucunun beklentilerine zıt gelebilir. Ancak Hisar’ın Divan şiiri konusundaki farklı anlayışıyla bu duruma açıklık getirilebilir.

Abdülhak Şinasi Hisar önsözünde “Divan Edebiyatı” terminin uydurma olduğunu belirtiyor; ona göre eski şiirimize bu ad eski şairlerin şiirlerini sadece belli bir sıraya göre dizerek bir divan oluşturdukları için konuldu. Bugün şairler divan oluşturmasalar da, bu, divan şiiri bırakmış oldukları anlamına gelmez. Bundan ötürü antolojide 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl şairlerinin şiirlerine yer verilmesine belirleyici ölçütün onların aruz veznini kullanmaları olduğu öne sürülüyor. Hisar, bu sorununu şöyle açıklıyor: “Kudemadan sonrakiler ‘divan’ tertibinden vazgeçtilerse de, yine aruz vezniyle yazdıkları şiirleri, divan şiirinin tabî bir devamı ve mabadidir” (1955:16). Ancak Hisar burada Divan şiirini aruza bir “divan” içinde yer almış olmasına indirgemektedir. Oysa ki Divan şiirini diğer şiir türlerinden ayıran özellikler daha kapsamlı bir sistem içinde yer alıyor. Hisar, Divan edebiyatını özel kılan biçim ve içerik özelliklerini dikkate almayarak şairlerin aruzla yazmış olmalarını tek belirleyici etken olarak ortaya koyuyor. Hisar’ın Türk edebiyatında modern şiiri başlatan şairlere Divan şiiri antolojisinde yer vermesi onun geleneksel ile modern arasında pek ayırım yapmadığına işaret ediyor. Hisar, bu görüş konusunda diğer yazılarında da tutarlılık göstermektedir. Abdülhak Hamit’in 82. doğumun yıldönümü için yazdığı yazısında da Divan şiiri antolojisinde yer verdiği Tevfik Fikret’i eski şiirin şairi olarak görüyor ve onun Servet-i Fünûn temsilcisi olduğunu ancak şiirinde bir etki olarak kabul ediyor:

Sanatkârların kendi zamanlarıyla rabitaları pek sıkıdır. Tevfik Fikret’in olanca mağrur ve asi ruhuna rağmen Rubabı Şikestede bir Edebiyatı Cedide havası vardır, ve Servet-i fûnun kokar. Abdülhak Hâmid’in eserinde Namık Kemal – Sezaî devri havası vardır ve Çamlıca kokar. (1934:215)

Hisar'a göre bu şairlerin dönemlerindeki edebiyat gelişmeleriyle bağlantıları ancak şiirlerinde hissedilen bir atmosferle belirleniyor. Oysa ki bu şairler Divan şiiri geleneğinden büyük ölçüde ayrıлып yaşadıkları dönemin edebiyatına birçok açıdan yenilik katmışlardır. Özellikle Tevfik Fikret, modern Türk edebiyatı tarihinde Batı etkisinde kalarak Türk şiirine modern öğeleri getiren bir şair olarak biliniyor. Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri* adlı kitabında Tevfik Fikret'in edebiyat dönemiyle bağlantısını şöyle değerlendiriyor:

Türk edebiyatını 1860'dan beri devam eden batılılaşmanın kesin safhasına hızla ulaştırmış olan Servet-i Fünûn hareketinde büyük yeri bulunan Tevfik Fikret'in, XIX asrın sonlarında Türk şiirinin tamamıyla avrupaî bir görünüş almasındaki payı büyüktür. Ekrem ve Hâmid'ten aldığı ilhamla ve büyük sanatçı kabiliyeti sayesinde Fikret, avrupaî Türk şiirinin 1880'den sonra atılmış sağlam temelleri üzerinde modern bir yapı kurmayı başarabilmiştir. (1982:98)

Hisar ise, Tevfik Fikret'in Türk edebiyatındaki modern gelişmedeki rolünü kavrayamamıştır. Diğer şair ve yazarlar konusunda da Hisar'ın onların „modern“ olarak nitelendirilebilecek konumlarının farkında olmadığı görülmektedir. Divan şiiri antolojisinde Yahya Kemal'e yer vererek Hisar'ın onu da eski edebiyatı devam ettiren bir şair olarak gördüğü anlaşılıyor. Aynı görüşü *Ahmet Haşim -Yahya Kemal'e Vedâ* adlı kitabında da ortaya koyduğu için Hisar bu konuda tutarlı davrandığı söylenebilir. Yahya Kemal hakkında Hisar şunları söylemektedir: “Halbuki 20. asrın başlangıcından beri Yahya Kemal 1958'de ölünceye kadar, Divân Edebiyatının şiirine devam eder”(1979:221).

Oysa Yahya Kemal, Divan şiiri geleneğinden yararlanan, özgün bir şairdir ve birçok eleştirmene göre Türk edebiyatında modern şiir başlatan şair sayılmaktadır. Örneğin, Hilmi Yavuz, “İki Modernist: Yahya Kemal ve T. S. Eliot” başlıklı yazısında Yahya Kemal'i modernist şiirin temel koyucusu olarak değerlendirerek onun başlattığı modernizmi Eliot'ınkiyle karşılaştırıyor. Hisar'dan çok farklı olarak Yavuz, Yahya Kemal'i modernist Türk şiirinin öncüsü sayıp Eliot'la aynı konumda olduklarını şöyle açıklıyor:

Yahya Kemal de, Eliot da, aynı gerçeklerle modernlerdir: İkisi de şiiri bir Dil problemi olduğunu biliyorlar, ikisi de, söylenenle söyleyişi

(duyuş'la deyiş'i, ya da heyecanlar'la duygular'ı) birbirinden ayırıyorlar, ikisi de, yaşantının şiirde 'tınnet' ya da 'nesnel bağlılıaşım' dolayımında yeniden-üretildiğı düşünüyorlar. (2001:3)

Hisar'ın şiire yaklaşımını Hilmi Yavuz'un kiyle kuramsal, bilimsel ve dönemsel açılardan karşılaştırmak yersiz olur. Aynı zamanda Hisar'dan böyle bir inceleme ve karşılaştırma yapmasını beklemek anlamsızdır. Asıl sorun Hisar'ın ne kadar nitelikli bir eleştiri yapıp yapmadığı değil onun Yahya Kemal'i bütünüyle Divan şairi olarak değerlendirip edebiyatta geleneksel ile modern olan arasındaki ayırımın farkına varmamış olmasıdır. Bundan ötürü Hisar'ın modern ile geleneksel şiir anlayışları arasında temel farkı kavrayamadığı söylenebilir. Aslında Hisar, şiire yaklaşırken modernizm-gelenek ilişkisini araştırma konusu yapmıyor ve bu ayırımın edebiyat için önemini düşünmüyor. Hisar'ın geleneksel ve modern ayırımı üzerinde durmayan yaklaşımı, içinde üstün sanatsal özellikler aradığı bütün edebiyat türleri, özellikle roman konusundaki yazılarında da sıkça görülüyor.

Şiir Eleştiri Yazılarında Üslûp Özellikleri

Bir yapıtı değerlendirirken her şeyden önce onun üslûbuna önem veren Hisar, edebî yapıtlarında olduğu gibi edebiyat üzerine yazılarında da sergilediğı üslûp özellikleri konusunda son derece özenli davranır. Hisar gelenekten gelen öğeleri farklı türlerdeki yazılarında kullanarak eski edebiyatın ve sözlü kültürünün söylemini önemli ölçüde sürdürmüştür.

Onun eleştiri yazılarında yer alan bazı paragraflar, asıl konudan uzaklaşıp felsefeye yaklaşırken deneme boyutları kazanır. Bu deneme tarzındaki paragraflar, hem biçim hem de içerik açısından edebî yapıtlarındakilerle benzerlikler göstermektedir. Dolayısıyla, bu eğilim onları "eleştiri" tarzından uzaklaştırmaktadır. Aynı zamanda "eleştiri" olarak nitelendirilebilecek yazılarında egemen olan birinci çoğul kişi anlatımı ve duygu yüklü ifadeler, modern bir eleştiri yazısına uygun değildir. Hisar'ın farklı türdeki yazılarında da rastladığımız bu anlatım biçimi yazarın söyleminin geleneksel ve cemaatçı perspektifi yansıttığına işaret ediyor. Ancak onun modern eleştiri üslûbundan uzaklaştıran sadece "biz" zamiri ile ifade

edilen anlatım değildir. Geleneksel edebiyat ve sözlü kültür söylemini andıran başka öğeler de Hisar'ın "eleştiri" yazılarında bulunmaktadır.

Abdülhak Şinasi Hisar'ın diğer yazılarında da sıkça karşımıza çıkan ve şiir eleştiri yazılarında görülen uzun, ünlemlili ve ritmik cümleler, yazarın üslûbunun ana özelliklerdendir. Bunların yanı sıra Türk edebiyat geleneği ile sözlü kültürden gelen ve Hisar'ın söyleminin temel öğeleri arasında yer alan tekrar, ikileme ve eklemeli üslûbun kullanımı ayrıca göze çarpmaktadır. Hisar'ın *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* adlı antolojisine yazdığı önsöz yazısı bu anlamda etkileyici örnekler arasındadır. Osmanlı nesrinde yaygın olan, ses ve anlam açısından benzerlik gösteren ikilemeler Hisar'ın bu yazısında önemli bir yer tutmaktadır. Yazının tek bir paragrafında yer alan "heva ü heves", "tesellisi ve tedavisi", "firak ve iftirak", "hasret ve hicran" (1955:12) ikilemeleri, kitabın yayımladığı 1955 yılını değil, Divan nesrinin anlatım tarzını çağırıştırıyor.

Gelenek perspektifinden bakıldığı zaman Hisar'ın aynı metinde tekrarı, kafiye ve pekiştirmeyi sıkça kullanarak geleneksel ve son derece ağıdalı bir üslûp sergilediği görülüyor. Burada özellikle son dönem Osmanlı nesrinin söylemini büyük ölçüde yansıtan ve seci sanatını hatırlatan cümlelerin etkili olduğu söylenebilir. Hisar'ın yazısı tam anlamıyla seci olarak değerlendirilmezse de "Fuzûlî, Mecnun bakışlı, Leylâ edalı, vefalı, hummalı, kara sevdalı, ihtişamlı bir aşkın şairidir" (1955:13) gibi cümlelerde secii hissetmemek imkansızdır. Değindiğimiz diğer öğelerin yanında seci sanatı da, Hisar'ın üslûbunda egemen olan geleneksel söylemin dikkat çekici göstergelerindedir.

Ne yazık ki Hisar'ın üslûbu her zaman eleştirmenler tarafından olumlu değerlendirilmemiştir. Modernist perspektiften bakan eleştirmenler tarafından Hisar'ın edebiyat üzerine yazılarındaki geleneksel öğeleri barındıran üslûbu, eleştiri türüne uygun bulunmamıştır. Turgut Uyar, Hisar'ın *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde* adlı şiir antolojisine yazdığı önsöze getirdiği eleştirilere üslûbun fazla süslü olmasını ekleyerek kitap için şöyle diyor: "Üstelik, kötü, tam anlamıyla şairane bir önsözü var" (1957:21). Uyar'ın bu üslûbu yaşadığı döneme göre "şairane" olarak değerlendirmesi son derece doğal. Turgut Uyar, Hisar'ın kitabına modern eleştiri tarzına uygun beklentilere yaklaştığı için bu yazıyı abartılı ve uygunsuz bulmakta haklı olabilir. Ancak Hisar'ın edebiyat ve yazarlık anlayışı perspektiften bakıldığı

zaman söyleminde sergilediği üslûp özelliklerini, sanat üzerine zamanla geliştirdiği düşüncelerin sonucu olarak kabul etmek gerekiyor.

Hisar'ın edebiyat üzerine yazılarında ortaya koyduğu görüşlerin ve söyleminin biçim ve içerik öğeleri açısından birbiriyle uyumlu olduğu görülüyor. Hisar'ın uzun yıllar boyunca edindiği edebî birikimin sonucu olan tutarlığı, Türk edebiyat geleneğinden bağımsız olarak anlamlandırmak mümkün değildir. Abdülhak Şinasi Hisar'ın çeşitli süreli yayınlarda yayımlanan anacak zamanında pek dikkati çekmeyen, edebiyat, özellikle şiir hakkındaki yazıları, onun “moder öncesi” sayılabilecek bir edebî anlayışa ilişkin görüşlerini ortaya koymaktadır. Hisar'ın eleştiri türüne yaklaşan bu yazılarında sıkça rastlanan duygularla yüklü, öznel ve “şairane” ifadeler, onu modern anlamda bir eleştiri yapmaktan uzaklaştırıyor olsa da, yazarın edebiyata bakışı ve değerler sistemi konusunda önemli ipuçları vermektedir. Bu çalışmada, Hisar'ın yazılarında ortaya koyduğu düşünceler dikkate alınarak onun “edebiyat” düşüncesinin nitelikli üslûba sahip olan tüm yazıları kapsadığı saptanmıştır. Hisar, şiir konusundaki görüşlerinde modern ile geleneksel ayırımına varmamakta ve hangi zamana ait olursa olsun şiirin nitelikli bir ifadeye sahip olmasını tek ölçüt olarak ortaya koymaktadır. Yazarın zaman zaman dikkati çeken moderniteye uygun tutumları ise, onun şiiri her şeyden önce müzik, ses ve dil kullanımına ilişkin özelliklerine dayandıran üslûpçu edebiyat anlayışından kaynaklanmaktadır.

Kaynakça

Akyüz, Kenan. (1982), *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul, İnkilâp Kitabevi.

Hisar, Abdülhak Şinasi, (1931), “Abdullah Cevdet-Karlıdağdan Ses”, *Milliyet* (9 Haziran 1931), 4.

Hisar, Abdülhak Şinasi, (1934), “Abdülhak Hâmid 82. Yıl Dönümünde”, *Varlık*, 14 (1 Şubat 1934), 214-215.

Hisar, Abdülhak Şinasi, (1979), *Ahmet Haşim -Yahya Kemal'e Vedâ*, İstanbul, Ötüken Neşriyat.

Hisar, Abdülhak Şinasi, (1955), *Aşk İmiş Her Ne Var Âlemde*, İstanbul, Doğan Kardeş Yayınlar.

Hisar, Abdülhak Şinasi, (1931), “Kemâleddin Şükrü- Namık Kemal, Hayatı ve Eserleri”, *Milliyet* (23 Haziran 1931), 4.

Hisar, Abdülhak Şinasi, (1955), “Münekkid Lüzumu”, *Türk Yurdu*, 251 (Aralık 1955), 470-71.

Hisar, Abdülhak Şinasi, (1943), “Victor Hugo ve ‘Legend des siecles’”, *Varlık*, 233 (15 Mart 1943), 344-347.

Safa, Peyami, (1959), “Yahya Kemal'e Vedâ”, *Milliyet*, (1 Mart 1959), 6.

Uyar, Turgut. ‘Bir-Seçmeler-Kitabı’, *Forum*, 71 (1 Mart 1957), 21.

Yavuz, Hilmi, (2001) “İki Modernist: Yahya Kemal ve T. S. Eliot” (11 Aralık 2001)

[http:// www.zaman.com.tr. /2001/12/11/yazarlar/himiyavuz.htm/](http://www.zaman.com.tr./2001/12/11/yazarlar/himiyavuz.htm/)